

VOJNIK SA CVETOM

Stefan Krebs je došao u Sentomaš iz Feketića u jesen 1898. godine sa ženom i dve devojčice. Doneo ih je na kolima jedan Srbin po imenu Prodanov, Stefan je sedeo napred pored njega, a žena i devojčice su bile šćućurene pozadi na gomili starih posteljina i odeće. Prodanov je imao vatrenku na glavnoj ulici, zbog toga je i uzeo Stefana, za mlinara, i sedeći na kolima, dok je gradio svoja dva izlapela i mršava konja, neprestano je hvalio svoj mlin.

U Sentomaš su stigli kasno uveče. U selo su ušli preko feketičkog mosta, kuće su već bile mračne, samo je Ujvarijeva krčma svetlela na čošku feketičkog puta i Zelene ulice. Pred krčmom je stajala gomila ljudi, moglo ih je biti dvadesetak, svaki je imao na glavi pohaban šešir opuštenog oboda, i posmatrali su sa zanimanjem kola koja su se približavala. Jedan čovek, sasvim pijan, doteturao se do njih, i obesivši se o levčicu, koraćao je pored kola, zurio je u Stefana i upitao ga:

— Jesi li ti Svaba, ili šta?

Stefan nije ništa rekao, okrenuo je glavu od pijanca, ali je ovaj ostao pored kola i rekao:

— Ne može biti da si Mađar, jer nemaš brkove. Sigurno si Svaba.

Stefan ni sada nije ništa odgovorio, pravio se kao da ne primećuje zajedljivog, pijanog čoveka. A taj je naposljetku ipak pustio levčicu, ostao je na sred puta, dugo je piljio u kola koja su se udaljavala, i viknuo je još jedanput za njima:

— Ako nisi Svaba, zašto onda nemaš brkove?

Muškarci koji su stajali pred Ujvarijevom krčmom grohotom su se nasmejali, a Stefan je ćutao stisnutih zuba, i progovorio je tek onda kada su već stigli na glavnu ulicu.

— Nisam znao da i ovde ima Mađara — rekao je neraspoloženo.

— Ima — klimnuo je glavom Prodanov. — Ovde u Zelenoj ulici. I u Tuku. Zar ih ti ne voliš?

— Ne — rekao je Stefan.

— U moj mlin ne dolaze Mađari da melju — rekao je Prodanov umirujuće.

— O —

Stefan Krebs je bio Nemač evangelističke veroispovesti, krupan, vrdan i ponosan Nemač koji je iz Feketića došao u Sentomaš zbog toga da se obogati. Imao je tada trideset i dve godine i bio je veoma siromašan. Feketički Krebsovi su, inače, oduvek bili siromašni. Stefanov otac je, istina, pokušao da se iskobelja uz pomoć jednog dobrog braka, oženio je devojkicu iz bogate porodice Tilovih, međutim, ni to nije ništa menjalo na njihovom položaju, jer Tilovi nikad nisu oprostili Stefanovoj majci što se udala za jednog nespretnog Krebsa, i takoreći, sasvim su je se odrekli. Stefan je često pričao kako je deda Til već izdaleka vikao na njih, kada je kao dete, zajedno sa braćom i sestrama, odlazio da ga poseti:

— Šta je? Opet ste došli da prosjačite?

Ipak im je zatim davao, jer je najtužnije u čitavoj priči bilo to da su zaista zbog toga došli, da dobiju nešto za jelo.

Stefan je sigurno već tada odlučio da će jednom svakako da bude bogat. U Feketiću, međutim, ni on nije bio u stanju da se obogati. Kada je odrastao, izučio je za mlinara, kada je imao priliku, vredno je radio u mlinovima kao i njegov otac, i ostao je isto toliko siromašan kao i njegov otac. Jer mlinara je bilo puno, i u mlinovima su u godini najviše tri—četiri meseca mogli da rade, a potom im je preostalo da idu na polja, u nadničare. U stvari, bili su više seljaci no što su bili mlinari. Seljaci nadničari. Ali, Stefan je čvrsto verovao da će jednom biti bogat. Bogat kao bar Tilovi.

Nije ženidbom hteo da se obogati, za to možda ne bi imao priliku, a onda je zaista mogao da izvuče pouku iz očevoć slučajja, bilo kako bilo, uzeo je za ženu jednu siromašnu Behtlerovu. Katarina Behtler imala je devetnaest, a Stefan Krebs dvadeset i tri godine kada su se uzeli. Devet su godina živeli zajedno u Feketiću i za to vreme rodile su im se dve kćerke: Tereza, kojoj su sigurno još pre rođenja tepali Rezika, i Katika. Za tih devet godina skoro i ništa drugo nisu stekli, iako je Stefan svaki dan neumorno uveravao svoju ženu da će se jednom obogatiti, toliko mnogo ju je uveravao, da do seobe u Sentomaš, Katarina već uopšte nije verovala u te priče. Ona možda i nije čeznula preterano za bogatstvom. Bila je slabašna i bojažljiva žena, najradije bi do kraja života ostala u kući svojih roditelja, što dalje od nepoznatih ljudi. Ali ako su je već udali za Stefana, ona je poslušno ustrajala pored njega, i dok je imala snage, bez reči je posvršavala i najteže poslove. Nije ni onda protivurečila kada joj je Stefan, sav oduševljen saopštio, da je prihvatio posao u jednoj dobro uhodanoj vaterenki u Sentomašu, iako je ona nerado odlazila iz Feketića, a nije verovala ni u dobro uhodani mlin. Staviše, kada je ugledala Prodanovljeve mršave konje, bila je sigurna da ih na Sentomaškoj glavnoj ulici čeka bedna vaterenka; gazda jednog razrađenog mlina došao bi po njih sa boljim konjima i ne bi celim putem hvalio svoj mlin. Ali, Stefan se oduševljavao, a Katarini nije bilo ni na kraj pameti da mu kviri rospoloženje.

Inače, Prodanovljev mlin je stvarno bio bedan. Verujem da je to i Stefan dobro znao, i to pre nego što je i pošao, i pre nego što je video dva mršava konja. Stefan je bio dobar mlinar, morao je znati da u ono vreme već nigde nije bilo vaterenke koja je dobro radila, i stoga nije više bilo ni mlinara koji bi se obogatio radeći u njoj. Verovatno je hteo samo da ode iz Feketića, u jedno takvo mesto, gde za dobrim mlinarom ima veće potrebe, i da sačeka priliku da se ugnezdi u jedan pravi mlin, recimo, u jednu vodenicu. I verovatno se radovalao i tome što je naposljetku mogao da se otrese feketičkih Mađara, koje nije voleo, a sentomaški Srbi su mu se, međutim, brzo svideli. I upravo zbog toga se i nije žalio na mali, rasklimani mlin, veselo je radio svoj posao, naučio je ponešto i srpski, šalio se sa ljudima, ako su doneli rakiju, pio je zajedno sa njima iz flaše, pomagao im je čak i u isprezanju konja kada su stigli sa pšenicom. Jer ovde je svako mleo svoje žito sopstvenim konjima. Prodanovljevi konji ne bi možda ni dva sata izdržali pored rude. Naravno, zbog toga je i mlinarina bila mnogo manja, a tako i Stefanov usur, ali on kao da ni zbog toga nije žalio. I Prodanov se veselo muvao po mlinu, bio je zadovoljan sa Stefanom, a Reziku, stariju devojkicu, više puta je upitao u toku dana:

— Šta voliš više: pšenični ili kukuruzni hleb?

— Pšenični — rekla bi tada Rezika, i na to bi se i Prodanov i Stefan dobro nasmejali.

Jer Stefanovi su u to vreme jeli kukuruzni hleb. Njima je pripadalo samo veoma malo pšeničnog brašna između mlinskog kamena i žrvnja koji se sporo okretao, a i to brašno je bilo mleveno naprosto, to jest, pomešano sa mekinjama. Svoj deo su inače odmah i prodali Prodanovu, koji je od njih brašno preuzimao po njoj stvarnoj ceni, tako su došli do malo novaca, za koji su odmah kupili kukuruz, i od toga su pekli hleb. Stefan je osim toga za taj novac kupio još dva para papuča, jedan par sebi i jedan ženi, klompe devojkicama, dva kreveta i dva i po kilograma vune, koju je Katarina isplela na preslici, a od vlakana je isplela čarape. Toliko su stekli od jeseni do proleća u Prodanova-mlinu.

A u proleće, čim je zemlja malo usahla, gazde su otišle na salaše, seljaci su počeli sa oranjem, u mlin su sve ređe dolazili da melju pšenicu. Stefanovi su dospeli tačno u onaj položaj kao i u Feketiću svake godine. Kada su ozelenela kukuruzišta, otišli su da okopavaju kukuruz, za nadnicu. Radili su njih troje, Rezika koja je imala svega osam godina kopala je već zajedno sa majkom i ocem. U svojoj osmoj godini išla je u korak sa njima, bila je neumorna, koščata, pegava devojkica, kćerka svog oca. Od majke je nasledila samo male ruke i neku čudnu osetljivost na toplotu. Katarinu je leti često hvatala vrtoglavica, na sunce je izlazila samo kad je baš morala, i već s proleća, dok su kopali, stalno je zastajkiivala da pokvasi teme. Rezika ni toliko nije podnosila žegu. Čim je počela da radi nešto na vrućini, makar da je samo metlom čistila po dvorištu, smesta joj je buknulo lice, postajalo je crveno-žuto, poput lisičijeg krzna u novembru. Od proleća do jeseni, kad god je započinjala neki posao, u prvim minutima je imala osećaj kao da će smesta umreti. Zujalo joj je u glavi, pred očima su joj skakale crne tačke, iako u tim trenucima nije prestajala da radi, već je nastavljala sve brže, crne pege su polako nestajale, prestajala je vrtoglavica, samo joj je lice buktalo i nadalje, ali to joj nije smetalo. Možda je zbog toga radila tako besomučno, jer je znala da će joj opet biti muka ako prestane, pa onda ponovo započne. Stefan se prvo zabrinuo kada je video Rezikino crveno lice, ali pošto se Rezika nikad nije žalila, umirio se, i postao je ponosan na svoju kćer. Katarina, mlada, bila je sasvim drukčija, kao da i nije bila kći Stefana Krebsa: plačljivo—kenjkavo, lenjo stvorenje, koja je, istina, odlazila s njima na njive, ali su je, u najboljem slučaju, mogli naterati samo na to da im donese vodu sa najbližeg salaša.

Njih troje, Stefan, Katarina i Rezika, krvavo su radili preko čitavog proleća; na kukuruzišta su polazili rano, pre izlaska sunca, a vraćali se kući pešice i mrtvi umorni, kada je već pao mrak.

Stefan je međutim, još uvek bio dobre volje, verovao da će uskoro dobiti neki bolji posao, u jednom dobrom mlinu, gde će čitave godine biti posla, i da nikada više neće morati da okopava kukuruz. I zaista, jedne večeri, kada su se vraćali sa polja prašnjavi do usiju, kod feketičkog mosta ih je zaustavio Janoš Juhas, nazarenac, koji je tada imao vetrenjaču, nedaleko od mosta, između Zelene ulice i reke, Krivaje, preko puta ciglane Jakoba Hauzera. Pozvao ih je u mlin, upalio je jedan fenjer, sve je pokazao Stefanu, i pitao ga, da li bi hteo da radi kod njega. Rekao mu je još da je ovaj mlin mnogo bolji od onog Prodanovljevog, da je i promet veći, a Stefan bi i ovde dobio isti ušur. Tačno je znao pod kojim uslovima je Stefan došao kod Prodanova.

Stefan je pri svetlosti fenjera pregledao vetrenjaču, izišao je čak u dvorište da pogleda i krila, ali, nikako nije mogao da se odluči. Video je on odmah da je to bolji mlin od Prodanovljevog, za to nije trebalo ni da uđe, jer je poznao vetrenjače, međutim, video je i to, da se ni ovde ne može obogatiti, jer ni ova vetrenjača ne radi preko čitave godine, i ova melje pšenicu samo naprosto, istina, mnogo više nego ona vatreška, i to toliko, da sigurno ne bi morao odlaziti na polja i okopavati kukuruz, međutim, ono pravo, svakako bi bila jedna vodenica. A osim toga, nije mu se išlo tamo u neposrednu blizinu Zelene ulice. Sećao se još onog pijanca koji ga je izazivao kada su onomad ulazili u Sento-maš, bilo mu je tada mučno, istina, od tada su puno puta prošli pored Ujvarijske krčme i niko im se nije narugao, ali ko zna kada će naići na jednog novog pijanca. Najradije bi ostao u vatreški dok ne dobije bolju ponudu, samo od Janoša Juhasa, nazarenca, teško se moglo osloboditi. Janoš Juhas je bio slatkorečiv i lukav, kao uopšte ovakvi novoverci; kada je video da se Stefan koleba osvetlio je fenjerom devojke, koje su se sedele na jednom mlinском kamenu i bile veoma prljave, i počeo je lelekom da ih sažaljeva. Stefan je na kraju pristao da pređe u vetrenjaču.

— O —

Doselili su se pored Zelene ulice i ostali tamo tri godine. Ni za te tri godine nisu mnogo stekli, ali bar nisu bili primorani da odlaze na polja, da nadničare. I ovde su već jeli pšenični hleb, istina od naprosto mlevenog brašna, ali je to ipak bio pšenični hleb. Uprkos tome, Stefan nije mogao da zavoli ovo mesto. U Prodanovljevom suvom mlinu, među Srbima, osećao se mnogo bolje. Stefan nikada nije voleo Mađare, i tamo pored Zelene ulice došli su mu sasvim do grla, malo ih se i plašio. Mađari ponekad polude, govorio je često, a Srbi koliko god da su grubi i lajavi, čovek uvek zna na čemu je sa njima, dok Mađari ponekad sasvim polude. O tome sam puno raspravljao sa njim — a znao sam i to da mu nisu samo oni smetali —, iako se nisam čudio da je u Zelenoj ulici stekao takvo mišljenje o Mađarima.

Većina Mađara, pogotovu oni imućniji, već su tada stanovali u Tuku; u Zelenoj ulici i u onih nekoliko uličica tamo između Zelene ulice i reke skrasili su se puki siromasi, koji osim gomile dece nisu imali ništa više. Nemirni, prgavi ljudi, u svakoj drugoj porodici bio je po neki poznati kavgadžija, štaviše. Čitave porodice, poput Margitovih, Čorbe, ili Copavih Terekova, bili su poznati isključivo po tučama. I bili su svi u neakvom srodstvu, ako ne drugačije, a onda preko kumstva, svi sami šogori i kumovi, među koje se dođoše teško uklapao. A ono što je verovatno najviše zbunjivalo Stefana, bilo je to, da ništa nisu uzimali ozbiljno. Bili su uglavnom dobri radnici, dobri kosači i kopači, za vreme žetve ili berbe kukuruza nedeljama su spavali na poljima, možda su čak i noću radili, međutim, u najvećem delu godine, ostali su bez posla. Tada su se besciljno motali na ulici, pušili su smrdljivi, crni, sečeni duvan, rubovi brkova su im požuteli od dima cigareta, masne, stare šesire utukli su na oči i ako je neki bolje stojeći čovek prošao kolima kraj njih, s odvratnošću su pljunuli na zemlju, ili su se kreveljili rugajući se, uozbiljili su se tek ako su dobili neki posao, onda su i gazde poštovali, ali su se, u najvećem delu godine, samo zgražavali i kreveljili. I igrali su se kao deca. Stali su na sred široke, travnate Zelene ulice, nacrtaali su jedan krug na zemlji i igrali se pincike. Tako su zvali, veoma zgodno, ovu igru poput kuglanja, za koju nije bilo potrebno ništa, samo jedna drvena kugla, zašiljena sa dve strane, i jedna motka. S motkom su udarali na jedan kraj zašiljene kugle i kada je ona odskočila, udarali su je iz sve snage, da odleti što dalje. Onda je druga strana trčala za kuglom, bacala ju je nazad i, ako su s njom pogodili krug, onda su oni bili na redu da tuku. Podeljeni na ekipe, igrali su pincike duž čitave Zelene ulice, često i po čitav dan, smejući se gromoglasno, i osim zašiljene drvene kugle, ni o čemu drugom nisu brinuli. A uveče su se skupljali u Ujvarijskoj krčmi, ili pred krčmom, pili ili samo razgovarali, ali se čak i u vetrenjači čuo, s vremena na vreme, njihov gromki smeh. Zimi su se sabili u kuće, zgužvani sa mnogo dece, još su i goste primali iz večeri u veče, skupilo se tri-četiri porodice u jednoj kući, kartali se, razgovarali, i sve vreme glodali kuvani kukuruz. Zimi su jeli uglavnom kuvani kukuruz. Kome je i toga ponestalo taj je išao da seče trsku ili da ribari. Obukli su se rano izjutra, nabili su na glavu šubaru od jagnječeg krzna, klompe su napunili slamom, da čvrsto prijanjaju uz noge, potom su sa noževima za trsku ili mrežama, uputili ka feketičkom mostu. Stefan ih je uvek video kada su u nezgrapnim kolonama prošli ispred vetrenjače, kod mosta su sišli na zamrznutu reku, tamo su se podelili na dve grupe, trskaši su se odgedali uz led, negde iza ciglane, a ribari su nedaleko od mosta probili led na nekoliko

mesta, spustili su mreže, sačekali malo dok su ribe došle da se nadišu vazduha, onda su ih lepo uzvukli pomoću mreža. Ulovili su na taj način puno ribe, ali su se u međuvremenu skroz pokvasili, zimska hladnoća je brzo zaledila njihova odeća, i kada su se vraćali sa korpama punim riba, smrznuta odeća je tako pucketala na njima, kao da su dolazili u zardalim plehanim oklopi. Ribu su još toga dana rasprodali, potom su svratili negde da popiju štogod, gde se ledena odeća otopila, ali, dok su teturavo stigli nazad u Zelenu ulicu, ponovo se zaledila i pucketala pri svakom koraku. A oni ponovo nisu shvatili ozbiljno baš ništa na celom svetu.

To je bilo sasvim dovoljno da ih Stefan drži za ludake. Ali, osim toga, prisustvovao je i jednoj tuči pred Ujvarijskom krčmom. U stvari, bila je to jedna tričava mala tuča — na bečejskom drumu, u krčmi Janoša Kiša, gde su se ljudi iz Zelene ulice obično mlatili sa Tučanima, mogao je videti i nešto bolje —, ali, njega je i ovo neverovatno potreslo. Desilo se to jednog hladnog zimskog popodneva: Stefan je pred mlinom čistio sneg, na ulici nije bilo prolaznika, a i u Ujvarijskoj krčmi je bilo svega dva gosta, Janoš Čorba i onaj veliki blesavi Joška Ubonji. Stefan ih je dobro video, jer su u mračnoj krčmi, u zimsko vreme, već posle podne upalili lampe. Kasnije je primetio da ipak nije sam na ulici, prekoputa krčme, na drugoj strani, naslonjen o zid, stajao je još neko, i nepomično gledao ispred sebe. Stefan je još lopatao sneg kada je Joška Ubonji izašao iz krčme, i pošao kući. Hteo je da pređe preko zavejane ulice, ali mu je onda pošao u susret čovek koji je do tada stajao nepomično. Sada ga je već Stefan prepoznao, bio je to Dušan Mandić, i sada je već znao i to da će biti i tuče. Mandići su stanovali u srpskoj četvrti, u Kaču, bilo ih je puno braće i svi su od reda bili opasne kavgadžije. Verovatno su imali neke nesređene račune sa Joškom Ubonjijem jer je Dušan Mandić stao ispred njega i bez reči ga udario po licu. A onaj veliki blesavi Ubonji samo je zablenuo, ni ruku nije pomerio. Dušan Mandić ga je udario u lice još dva puta, Joška Ubonji je pao, zatim se s mukom podigao, a onaj ga je opet oborio. Oborio ga je više puta za redom, lice Joške Ubonjija bilo je već sasvim krvavo, ali on se uvek podigao. Izgledalo je da nikad neće biti kraja, Stefanov stomak se zgrčio, nije više mogao to da gleda i pošao da ih rastavi. Ispred krčme je, međutim, naleteo na Martona Giona, ribara, koji je bio pijan, verovatno je tek skoro popio zaradu na jutrošnjem ulovu. Marton Gion je bio najpitomiji među Gionima: tih, sitan crni čovek, koji nije čak ni psovao, a ako se napio, pevao je, teturajući se, psalmove. Bilo je, dakle, i ovako pitomih ljudi još u lepom broju u Zelenoj ulici, ali i tako trapavih, kao Joška Ubonji. Takve su verovatno još u detinjstvu pripitomili starija braća ili snažnija komšijska deca mlativši ih iz dana u dan. Marton Gion se i sada teturao i pevao psalme, pucketala je na njemu zaledena odeća, nije ni primetivao šta se dešava, osvrnuo se tek kada se sudario sa Stefanom.

— Treba ih rastaviti — rekao je Stefan nervozno. — Rastavimo ih brzo.

Joška Ubonji se tada po ko zna koji put podigao iz snega, ali čak ni lice nije obrisao od krvi.

— Dajte mi tu lopatu — rekao je Marton Gion, teško zaplćući jezikom.

Uzeo je drvenu lopatu za sneg iz Stefanovih ruku i pošao nesigurnim koracima prema boricima. Kada je stigao iza leđa Dušana Mandića, glasno se nakašljao, Dušan Mandić se osvrnuo, i onda ga je Marton Gion iz sve snage udario drvenom lopatom po slepoočnici. Dušan Mandić je kriknuo, mašio se glave, i pao je na leđa, u sneg.

— Sada ga možeš izgaziti — rekao je Marton Gion blesavom Joški Ubonji.

I Joška Ubonji ga je izgazio. S velikim teškim klompama prvo je stao na Mandićev stomak, zatim na vrat i na glavu. Tada je već i Janoš Čorba istrčao iz krčme, i Stefan mu je bljuvujući objasnio šta se dogodilo. Molio ga je da učine nešto, da ne dopuste da ubiju čoveka.

Smiri živce — rekao je Janoš Čorba cerekajući se, i ušao polako u kuću pored krčme.

Joška Ubonji je gazio Mandića, dokle god se taj micao, zatim je sišao sa njega, obrisao lice, i pošao kući. Marton Gion se vratio pred krčmu, vratio Stefanu lopatu, naslonio se o zid i počeo je da peva:

*Pod raspeće idem ja
Jer mira više nigde nema
Duša moja grešna...*

Pevao je tiho, pobožno, lice je okrenuto ka nebu, i gledao je ukočeno u sive oblake.

Stefan je stajao skamenjen još jedno vreme. zatim je otrčao do čoveka koji je ležao na snegu. Dušan Mandić je ležao nepomično, sneg je bio krvav oko njegove glave. Stefan se sagnuo, ali mu je tada Janoš Čorba doviknuo da ga ne dira. Iz kuće pored krčme vratio se sa gvozdanim vilama u ruci.

— Umro je — rekao je Stefan.

— Nije umro — rekao je Janoš Čorba. — Preživeo je taj već i ozbiljnija gaženja.

— Trebalo bi ga odneti odavde.

— Odnese ga — rekao je Janoš Čorba. — Vi se nemojte ni u šta petljati.

— Ali...

Janoš Čorba je podigao gvozdeno vile u visinu Stefanovih grudi i dreknuo:

— Odlazi odavde! Niko vas ovde ne treba!

Stefan se uplašeno povukao, zatim je pošao prema mlinu. Ali nije mogao da ode kući, stao je da sačeka šta će se još desiti pred krčmom.

Janoš Čorba je prišao raspevanom Martonu Gionu, oslonio se na vile i slušao gajdanje pijanca. Jedno deset minuta nije se desilo ništa. Potom su se pojavili Mandići. Bilo ih je petorica, dotrčali su do brata koji je ležao na snegu, opkolili su ga, trljali mu grudi i potiljak, i Stefan je ubrzo mogao da vidi da Dušan Mandić zaista nije umro. Pridigao se, osvrnuo se, objašnjavao je nešto braći, zatim je pokazao na pijanog Martona Giona, koji možda njih nije ni primećivao, verovatno je već zaboravio na čitavu gužvu. Tri Mandića su se uputili prema krčmi. Marton Gion je mirno gajdao psalme, a Janoš Čorba je stajao pored njega i cerekao se, ali, niti preteći, niti nervozno, već izrazito veselo. Kada su se trojica braće približila, Janoš Čorba je podigao vile, kezio se, kao da ih hrabri, i rekao:

— Probošću onog, koji mi pipne šogora. Proburaziću stomak tako da će mu sva četiri paroška izaći na leđa.

Ova trojica su zastala, pogledali su se, i onda je jedan upitao: — Gde je Ubonji?

— Otišao — rekao je Janoš Čorba odjednom ljutito. — I taj je morao baš sada da ode.

— Nacićemo mi njega — rekla su ona trojica, zatim su se okrenuli, mahnuli ostalima, i otišli prema Kaću.

Stefan je gledao razočaranog Janoša Čorbu i naježila mu se koža na leđima. Znao je da je pretnja bila ozbiljna. Bio je stvarno sposoban da ubije čoveka. Janoš Čorba je bio tuberkulozan, i on je život shvatio još manje ozbiljno od ostalih u Zelenoj ulici.

Stefan je od tada stalno očekivao neke strahote, možda to da će izbiti krvava masovna tuča između Zelene ulice i Kaća. Pogotovu kada su nakon nedelju dana pronašli namrtno prebijenog Jošku Ubonjiju na glavnoj ulici. Ali nije se desilo ništa. Prošla je i ta zima, Zelena ulica je ponovo ozelenela, pred kućama je izrasla trava i crni slez, ljudi su se veselo igrali, a Stefan je još uvek čekao opasnu masovnu tuču. Osećao se veoma loše, i sve više mu je bilo dosta Mađara. Jer oni su svi ličili na Janoša Čorbu, kao da su svi malo bili tuberkulozni, kojima uopšte ništa ne znači da ozbiljno shvate život. A s vremena na vreme poludeli su čak i takvi poput pitomog Martona Giona ili onog blesavog Joške Ubonjija.

Od Krebsovih se jedino Rezika snašla veoma brzo, ona je sigurno čak i uživala u Zelenoj ulici. Već prvog dana kada su se doselili u Juhasovu vetrenjaču, upoznala se i odmah i pobila sa do glave ošišanim dečacima iz Zelene ulice, a odmah potom se i sprijateljila sa njima. Već izjutra prvog dana.

Dok su im roditelji razmeštali stvari u novom stanu, Rezika i Katika su stajale pred mlinom. Ubrzo ih je opkolila velika bagra ošišanih dečaka, u početku su ih zagledali bez reči, a onda je jedan od njih rekao:

— Svaki Švaba ide u papučama.

— Svaba nema brkove — rekao je drugi.

— Nije brk, nego prk — rekao je treći, kreveljajući se.

Rezika je onda skočila na najbližeg, i oborila ga. I sada se osećala tako kao da je započela neki posao: buknuo joj je lice, zujalo joj je u glavi, pojavile su se crne tačke, i sada već nije mogla da se zaustavi, skočila je i na sledećeg. Katika je pobešla vrišteći, dečaci su se smejali, pokušali su da je obore, ali je Rezika grebala i udarala, mahala je oko sebe sve ljutitije, naposljetku je to dečacima dosadilo, neko ju je zviznuo u nos, zatim su je pritisnuli uza zid vukući je za kosu, i nisu ze puštali sve dok se nije smirila. Zatim su se malo udaljili, i glasno su se dogovarali o nečemu. Rezika je mirno mogla da šmugne u mlin, ali se nije micala, ostala je tamo pored zida, brisala je zakrvavljeno lice, i čekala je šta će dečaci da učine. Kada su ovi završili dogovor, prišao joj je Andraš Margit, i rekao:

— Sa ovako dugačkom kosom ne možeš da se biješ.

Zatim je lagano doturio sasvim blizu Rezikinog lica svoju sasvim ošišanu glavu. Deca iz Zelene ulice bila su do glave ošišana od ranog proleća do kasne jeseni. Ovakvo su ih mogli ošišati i roditelji i starija braća, na taj način nije se moralo plaćati berberinu, a i čistoću je bilo lakše održavati.

— A i ne znaš da se biješ — rekao je Andraš Margit, nakon što je pokazao svoju lobanju.

Rezika je već pomislila da skoči na njega, ali je taj onda rekao ovo:

— Hoćeš li da te naučimo?

— Hoću — rekla je Rezika.

Od tada se osećala kao kod kuće, u Zelenoj ulici. Dečaci su smesta počeli sa podučavanjem. Objasnili su joj da gurkanje i grebanje ne vredi ništa. Treba odmah udariti, i to pesnicom, i odmah u nos. To najviše boli, a onom koga pogode u nos, napune se oči suzama, nekoliko trenutaka ne vidi dobro, i za to vreme može mu se podmetnuti noga, ili ako je protivnik mnogo snažniji, može se zgrabiti parče cigle ili tvrdi grumen i lupati ga u glavu. Zatim ga izgaziti. Rezika je brzo učila, bila je izrazito darovita za tuče, dečaci su je sve više cenili, i ona je bila jedina devojčica koju su primili u svoje društvo. Ubrzo je podivljala. Preko dana se jedva mogla videti u mlinu, išla je sa dečacima po obližnjim salašima da krađe voće, jurila je jarebice po kukuružištima, igra-

la se lopova i žandara na kraju sela gde su se nakratko nastanili lutajući cigani iskopavši sebi zemunice u osecima bregova; i uskoro nije htela da bude devojčica. Stefan i Katarina su puno radili u mlinu posle vršidbe, nisu stizali da se i zabave decom, i trgli su se tek kada je Rezika htela da je ošišaju do glave. Stefan je bio strog otac, išamarao je Reziku i zabranio joj da se skita iako je i sam znao da to neće puno vredeti, i uzdao se samo u to, da će najesen, kada bude pošla u školu, ponovo sve biti u redu. Rezika više nije pominjala kako neće da bude devojčica, međutim s jeseni je izjavila da ne želi biti Nemica. Prethodne godine kada je pohađala prvi razred iz Prodanova-mlina, tako šta nije joj padalo na pamet, u glavnoj ulici još nije imala drugove, a sada, pošto su svi dečaci išli u mađarsku školu, Rezika nije htela da se razlikuje od njih, nije htela da ide u nemačku školu gde je bilo malo dece, a učitelj je bio čopav, i zbog toga su joj se dečaci rugali. Stefan se veoma razbesneo. Istukao ju je mnogo više nego onda kada je htela da se ošiša, i naredio je da se od sada druži samo sa nemačkom decom. Decu iz Zelene ulice oterao je iz blizine mlina. Samo što u tom kraju nije bilo nemačke dece, jedino bi se u školi mogla družiti sa njima, ali su ta deca bila sasvim drugačija od dece iz Zelene ulice i stoga se nisu mogla svideti Reziki, a osim toga, dečaci iz Zelene ulice su je i nadalje sačekivali, podalje od mlina i Stefana, išli su zajedno sa njom do nemačke škole i nadalje su je zavitalavali. Kada je Rezika videla da će biti primorana da ostane Nemica, potukla se sa dečacima koji su joj se rugali, i pokazala koliko je puno naučila od njih. Naravno, izvukla je deblji kraj, nedeljama je bila puna zelenih i ljubičastih masnica, naposljetku su se pomirili sa situacijom.

Zatim je ponovo došlo leto, i opet leto, i još jedno leto, sa novim skitnjama, tučnjavama, i Rezika je naučila da igra picke, i za to je bila nadarena, i da se smeje čak i kada nije bilo posla na poljima, i kada su krila vetrenjače stajala besposleno.

Završila je i školu. U Sentomašu je bilo malo Nemaca, mogli su da izdržavaju samo četvorogodišnju školu, to je Rezika završila iz vetrenjače Janoša Juhasa. Potom su se brzo i oselili odande, Stefan je već skoro postao turoman. Bio je veoma usamljen u toj vetrenjači, za te tri godine ni sa kime nije mogao da se sprijatelji: Mađare iz Zelene ulice nije podnosio, Srbi nisu dolazili ovamo da melju svoju pšenicu, u blizini je bila samo jedna nemačka porodica, Hauzerovi, vlasnici ciglane, ovi su, međutim, bili bogati, ponašali su se dosta razmetljivo i neozbiljno, kao da su ih novac i Zelena ulica pokvarili, i Stefan je već tada predskazao da će Jakob Hauzer propasti i da će ubrzo za njim ostati samo stare cigle, u koje je dao utiskivati svoje inicijale. Najbolje su živeli sa Janošem Juhasom, slatkorečivim nazarencem, stanovali su u istoj kući i lepo su se slagali, samo što je nazarenc potkradao Stefana. Stefan je, doduše, zaključavao svoj deo brašna u jednu komoru, ali je i Janoš Juhas imao ključ koji je otvarao ta vrata, iako je to tajio, i kralo je brašno malo-pomalo, da ne bude upadljivo. Stefan je to ipak primetio, jedne noći je i sačekao nazarencu kada je ovaj otvorio komoru, ali mu nije ništa rekao sve dok se nije sporazumeo sa Jožefom Janikom i Lajošem Šiteom da će preuzeti njihovu vetrenjaču. Zatim je ponovo sačekao da Janoš Juhas ponovo otvori komoru, prišao mu je tada i rekao da već odavno zna šta radi i da je nazarenc jedan običan lopov. Nakon tri godine možda je te noći Stefan spavao prvi put zadovoljan.

I sledećeg dana je još bio dobre volje, Katarina je već počela da pakuje stvari a on je otišao u Ujvarijevu krčmu. Retko je išao u krčmu, a ni tada nije sedao, radije je piće odneo kući i tamo ga popio. Sada je, međutim, seo za sto i poručio časicu rakije. Polako je pijuckao rakiju, i sa smeškom je gledao ljude sa masnim šeširima iz Zelene ulice, kojih se, naposljetku oslobodio. Ali su mu ovi, još jednom, poslednji put, zagorčali život. Stefan je imao običaj da ispijenu čašu podigne i izvrne iznad usta, i da kućne prstom po njenom dnu i da tako istrese iz nje i poslednju kap rakije. To je izveo tamo, u krčmi. Ljudi iz Zelene ulice, koji da tada nisu obraćali pažnju na njega, sada su se podrugljivo pogledali, zatim mu je prišao Ištvan Cibri, najbedniji najpocepaniji među njima, i rekao:

— Nemojte da ližete tu čašu. Radije ću vam platiti još jednu rakiju. — I doviknuo je krčmaru: — Još jednu rakiju švapskom mlinaru!

Stefan je prvi put u životu zažalio što nije i on iz Zelene ulice. Jer sada bi zgrabio jednu stolicu i načinio bi otvor na glavi odbranog Ištvana Cibrija. Ili bi ga jednostavno oborio pesnicom, jer je bio mnogo snažniji od Ištvana Cibrija. Ali nije, jer on nije hteo da bude iz Zelene ulice. Crven u licu, ustao je od stola i izjurio iz krčme. Nakon dva sata već su se i oselili.

— O —

Dospeli su ponovo na glavnu ulicu, ovoga puta, međutim, nisu bili među Srbima, već na severnom delu glavne ulice, gde u ono vreme nije bilo puno kuća, tu su stanovali uglavnom trudoljubivi seljaci, Mađari, koji su ovamo dospeli iz Zelene ulice. Mlin je bio uglavnom isti kao u nazarencu Janoša Juhasa, samo je ovaj imao dva vlasnika, Jožefa Janika, gospodin-čoveka u beloj košulji koji je glavnom ulicom išao u karucama, i za koga je Stefan, poput Jakoba Hauzera, predskazao da će ubrzo propasti, i Lajoša Šitea, seljaka sporih pokreta ali živahna uma. Mlin su nasledili od nekog zajedničkog rođaka, i neposredno nakon rođakove smrti

počeli su da vode parnicu, obojica su hteli čitavo nasleđstvo za sebe. Pomirili su se na jedno kratko vreme, tada su i uzeli Stefana za mlinara, koji je, naravno, jedva čekao priliku da se otarasi Zelene ulice, ali je istovremeno, verujem, računao i na to da dvojica vlasnika neće dugo ostati u međusobnom miru. Tako se i desilo. Janik i Šite su ponovo počeli da se prepiru, obnovili su beskrajnu parnicu i nisu mnogo vodili računa o poslovima mlina.

Skoro da je Stefan postao svoj gazda, što još nije značilo bog zna šta, jer je on, iako ga nisu kontrolisali, pošteno ostavljao mlinarinu vlasniku, ali kada su se ova dvojica toliko zakrivila da su do sudske odluke zatvorili mlin, Stefan nije više brinuo o njima. Pošto mu ugovor nije istekao, ostao je u zgradi mlina, nastavio je krišom da radi, i sada je i mlinarina bila njegova. Janik i Šite su možda i znali o tome, ali mu nisu ništa rekli, pre više su bili zauzeti parnicom, i za njih je bilo najvažnije samo da onaj drugi nema koristi od mlina. Nisu se više ni pomirili. S vremena na vreme su se, istina, sporazumeli, da će otvoriti mlin, ali takvi sporazumi nisu nikada trajali više od tri meseca, i vetrenjača je opet ostala na Stefanu. I Krebsovi su počeli polako da se bogate, imali su sve više brašna, i novaca, a i porodica se povećala. Katarina je rodila još dva sina, stariji je, naravno, dobio očevo ime, a mlađeg su nazvali Peter.

Sada su već imali i prijatelje: u blizini su stanovali Jungeri, koji su držali stolarsku radionicu, gde su uglavnom spravljali mrtvačke sanduke, zatim Kolmajer, papučar, i još nekoliko nemačkih porodica koji su ih često posećivali, ili kojima su oni išli u posetu. Naposljetku su dospeli među prave ljude, sebi ravnima.

Ovde se, međutim, Rezika nije dobro osećala. Odjednom je postala odrasla. Majku su joj veoma istrošili kasni porođaji, izmršavila je, oslabila, i Rezika je u stvari već tada morala da zauzme njeno mesto. Izostali su čelavi dečaci iz Zelene ulice, letnje skit-nje, bila je tu, umesto njih, vetrenjača, teški mlinski kamen, teški džakovi i dva sitna deteta, o kojima je takođe ona morala da brine, jer im je majka bila bolesna, a na kenjkavu Katiku se nikad nije moglo računati. I Rezika je radila, sva crvena u licu, kao što je kopala onog leta, kada su još jeli kukuruzni hleb, i kao što se tukla u Zelenoj ulici, kada još nije morala da zamenjuje majku ni u mlinu, ni oko dece. Rezika je radila i zabrinuto posmatrala majku, koja je bila mršava i tužna, i s vremena na vreme se veoma čudno ponašala, dugo je gledala u svoje male i bele ruke, kao da ih je oplakivala.

Stefan nije primetio da se Katarina promenila. Bio je dobar muž, voleo je svoju ženu, ali, sada je morao da radi, zato što je vredelo raditi. Radovao se da su iz godine u godinu bili sve imućniji, da mu žena ima lepu novu haljinu, da mali dečaci već hodaju i govore, da je Rezika, koja je u Zelenoj ulici sasvim podivljala, sada ovde pored njega u mlinu, uozbiljila se i vredno radi; nije primetio, da Katarina gleda svoje ruke, kao da ih oplakuje.

Zbog toga je i verovatno odlučio da započne jedan nov, sasvim samostalan posao. Kada je sakupio dovoljno novaca, iznajmio je u blizini mlina kuću nekog čizmara, preselio tamo porodicu, Janiku je dao otkaz, i otvorio je pekaru. Znao je da Katarina ume zamesiti odličan hleb, lepinju i kiflu, bio je siguran da će kod njega mnogi kupovati, i da će tako postati zaista bogat čovek.

Katarina nije ni sada protivurečila, još jednom je skupila sve svoje snage i počela da peče hleb, lepinje i kifle, iako nije verovala ni u sebe ni u pekara. Ali, to je Stefanu rekla tek kada prva mušterija nije platila. Prva mušterija je bio jedan doseljeni ciganin koji je išao kući sa nedeljnog vašara, svratio je k njima i zatražio je jednu masnu lepinju. Sve je pojeo tamo u radnji, zatim je otišao bez reči.

Katarina se tada okrenula Stefanu koji je samo zinuo i razrogačio oči, i rekla:

— Prvi kupac nije platio. Rđav znak, rđav znak.
— Smrdljivi ciganski žderonja, — rekao je Stefan, smejući se.

— Propašćemo, — rekla je Katarina. — Sigurno ćemo propasti.
— Bićemo bogati — rekao je Stefan, i ponovo se nasmejao. — Smrdljivi ciganski žderonja.

— Nije dobra ova pekara. A ni ja ne mogu da radim.
— Kako da ne možeš. Zašto ne bi mogla.

Propali su u roku od pola godine. Da su otvorili pekaru niže u glavnoj ulici, u srpskom delu, ili kod nas, u Tuku, možda bi se i obogatili. Ali tamo na kraju sela, malo su kupovali sveže lepinje i kifle. Samo ono malo nemačkih porodica koje su bile u prijateljstvu sa njima i koji su voleli Stefana. I nekoliko bogatijih Mađara, poput Odrijevih ili Bažalikovih. Bilo je to, međutim, veoma malo.

A u međuvremenu je propao i Jožef Janik. Izgubio je parnicu i parnični troškovi su mu oduzeli čitavu imovinu. Spremao se da ode u Ameriku. A Lajoš Šite je našao sebi drugog mlinara.

Katarina se sasvim slomila. Čučala je po čitav dan pored hladne peći i plakala. Bili su tu, evo već sa četvoro dece, i skoro isto toliko siromašni kao kada su došli iz Feketića. Stefan je bio, međutim, snažan čovek, nije se lako predavao. Bio je spreman da počne sve ispočetka. Javio se za mlinara u vetrenjači na segedinskom drumu. Nije se žalio, nije izgledao ni tužan. Samo je proždrljivog Ciganina proklinjao neprestano.

Rezika mi je to kasnije sve ispričala, smejući se. Rekla mi je da »proždrljiv« na nemačkom zvuči veoma šaljivo.

Preveo s mađarskog
Arpad Vicko

janoš banjai

O NANDORU GIONU

Nandor Gion je jedan od najplodnijih, i među čitalačkom publikom veoma popularan prozaista mlađe književne generacije jugoslovenskih Mađara. Pripada onoj vrsti prozaista koji rado »pričaju«, i koji pojave života, njegove sitne trenutke, koje, skoro po pravilu, izmiču našoj pažnji, izlažu prirodnom lakoćom i ugrađuju u poneki fiktivni događaj, često na granici anegdote. Množinom tih sitnica narasta roman, novela, ali nikad ne postaju blagolagoljivi. I poreklo njegove popularnosti se može objasniti sa tih osnova. Tip ovih pisaca koji »pričaju« ima tradiciju u našoj književnosti. Naši najbolji stariji pripovedači, Mihalj Majtenji i Karolj Sirmaj, ali i Janoš Hercceg, svoje pripovetke pišu u narativnoj prozi, prikazujući najčešće prošlost, one uspomene i pojave

»hasanaginica«, narodno pozorište, beograd

»ščuke pa mi«, slovensko ljudsko gledališče, celje